

Temat zajęć: Dlaczego króla Kazimierza nazwano Wielkim?

Etap edukacyjny: uczniowie w wieku 9-10 lat

Czas trwania zajęć: 1 godzina

Cele ogólne:

- wywołanie przekonania, że król Kazimierz poprzez różnorodne działania zasłużył na przydomek Wielki,
- kształcenie umiejętności pracy ze źródłami: mapą i tekstem źródłowym

Cele szczegółowe:

uczeń:

- zna działania podejmowane przez Kazimierza Wielkiego w zakresie polityki wewnętrznej i zewnętrznej,
- rozumie, dlaczego król Kazimierz otrzymał przydomek Wielki,
- wie, w jaki sposób Kazimierz Wielki zadbał o ludzi wykształconych dla kraju,
- potrafi wskazać na mapie granice państwa polskiego w czasach Kazimierza Wielkiego,
- uczy się czytać i analizować źródła pisane i kartograficzne,
- doskonali umiejętność współpracy w grupie,
- potrafi zaprezentować własne zdanie na dany temat.

Metody dydaktyczne:

- opowiadanie nauczyciela,
- przygotowanie planszy dydaktycznej,
- praca ze źródłami typu: kronika, mapa,
- pogadanka,

- pokaz prezentacji multimedialnej Szlak Orlich Gniazd.

Środki dydaktyczne:

- *Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności. Szkoła podstawowa*, Nowa Era, Warszawa 2012; mapy: *Odnowienie Królestwa Polskiego, Polska Kazimierza Wielkiego*,

- Matejko Jan, *Poczet królów i książąt polskich*,
<http://www.malarze.com/plartysta.php?id=225>

https://pl.wikisource.org/wiki/Kronika_Jana_z_Czarnkowa/Jakim_sposobem_rz%C4%85dzi%C5%82_Kazimierz_pa%C5%84stwem_i_narodem (odpowiednie fragmenty zacytowano w zestawie źródeł),

- *Polska Jana Długosza* red. Henryk Samsonowicz, Warszawa 1984,

- Samsonowicz Henryk, Tazbir Janusz, *Tysiąclecie dzieje*, Wrocław 2000,

- Suleja Włodzimierz, *Zarys dziejów Polski*, rozdział *Od drewnianej do murowanej*

- Wyrozumski Jerzy, *Kazimierz Wielki*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1982,

Przebieg zajęć:

I. Wprowadzenie:

1. Nauczyciel pokazuje uczniom portret Kazimierza Wielkiego (*Poczet królów i książąt polskich*,) zapisuje na tablicy temat lekcji *Dlaczego króla Kazimierza nazwano Wielkim?* i pyta uczniów, czy wiedzą, dlaczego króla Kazimierza nazwano Wielkim? Swobodne wypowiedzi uczniów np. ponieważ był wysoki.

2. Nauczyciel, odwołując się do podręcznika *Zarys dziejów Polski*, rozdział *Od drewnianej do murowanej*, w krótkim opowiadaniu informuje uczniów o tym, że Kazimierz Wielki był synem Władysława Łokietka, który zjednoczył Polskę. Zwraca uwagę, że król Kazimierz postanowił dokończyć dzieło rozpoczęte przez ojca. Nauczyciel, posługując się mapą *Odnowienie Królestwa Polskiego (Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności. Szkoła podstawowa, Nowa Era, Warszawa 2012, s.29)* pokazuje państwa, z którymi Polska nie miała poprawnych kontaktów. Wyjaśnia, jakie to były problemy: pretensje króla Czech do korony polskiej, ziemie zagarnięte przez Krzyżaków, Śląsk będący pod władaniem Czech. Nauczyciel przekazuje uczniom informacje, że król Kazimierz Wielki unikał wojen i prowadził politykę zagraniczną opartą na dyplomacji, wyjaśnia pojęcie *dyplomacja*. Zwraca również uwagę uczniów na liczne problemy wewnątrz kraju, które wynikały z długoletniego rozbicia dzielnicowego.

II. Rozwinięcie:

1. Nauczyciel dzieli klasę na grupy (do 5 uczniów w grupie). Grupy otrzymują duży arkusz papieru z poleceniem, aby na środku narysowali dużą postać Kazimierza Wielkiego. Uczniowie na rysunku mogą dodać elementy świadczące o wielu problemach, które miał do załatwienia król np. znaki zapytania wokół głowy. Nad postacią króla nauczyciel poleca umieścić napis **Kazimierz- Wielki ponieważ:.** Nauczyciel wyjaśnia, że zadaniem grup będzie uzupełnienie planszy zapisami wokół postaci króla,

które w zwięzły sposób będą przedstawiały dokonania Kazimierza Wielkiego. Zaznacza, że zapis może być także w formie rysunku. Nauczyciel rozdaje uczniom zestawy źródeł [załącznik nr 1]. Dodaje, że niektóre źródła będą analizowane na forum klasy, inne samodzielnie przez grupy.

- **Polityka zagraniczna:** Nauczyciel odczytuje fragment źródła nr 1 (Henryk Samsonowicz, Janusz Tazbir, Wrocław 2000, s.65):

Trzeba przyznać, że istnieją pełne podstawy do traktowania Kazimierza w sposób szczególny. Odziedziczył słabe, małe, zniszczone najazdami sąsiadów państewko, będące w stanie wojny z silniejszymi sąsiadami. W ciągu blisko czterdziestu lat swego panowania odzyskał Kujawy i przygraniczne tereny Wielkopolski, włączył do swych dzierżaw część ziem mazowieckich i – co miało dalekosiężne skutki- Ruś Halicko-Włodzimierską, powiększając obszar Polski o jedną trzecią.

Nauczyciel pyta uczniów o to, jakie ziemie przyłączył król do Polski i o jaką część powiększył się obszar Polski. Pokazuje przyłączone tereny na mapie *Polska Kazimierza Wielkiego* (Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności. Szkoła podstawowa, Nowa Era, Warszawa 2012, s.30). Następnie odczytuje fragment Kroniki Janka z Czarnkowa (źródło nr 2):

Królestwa swego dzielnie bronił. Krzyżacy bowiem, widząc jego potęgę i przedsiębiorczość, ziemie kujawską i dobrzyńską, które zajęli za czasów jego ojca, na powrót mu oddali i zawarli z nim pokój wieczysty.

Nauczyciel pyta uczniów o to, w jaki sposób król załatwił sprawę z Krzyżakami. Następnie, wspólnie na forum klasy, zostaje zaproponowany zapis na planszę np. przyłączył Kujawy, ziemię dobrzyńską, Ruś Halicką, zawarł pokój z Krzyżakami, powiększył Polskę o 1/3.

- **Zakładanie nowych wsi i miast.** Nauczyciel krótko wyjaśnia uczniom pojęcia: akcja lokacyjna, kolonizacja, tak aby uczniowie zrozumieli, że był to proces zakładania nowych wsi i miast, po czym poleca uczniom samodzielną analizę tekstu nr 3 (Henryk Samsonowicz, Janusz Tazbir, *Tysiąclecie dzieje*, Wrocław 2000, s.65):

Za jego panowania nie spotykanego wcześniej ani później rozmachu nabrała akcja lokacyjna. Około 100 miast i ponad 1000 wsi zostało zorganizowanych według zasad prawa niemieckiego.

i umieszczenie odpowiedniego zapisu/ rysunku na planszy.

- **Obronność.** Nauczyciel poleca grupom analizę tekstu źródłowego nr 4 (Henryk Samsonowicz, Janusz Tazbir *Tysiąclecie dzieje*, Wrocław 2000, s.65):

Wzrosło bezpieczeństwo kraju, przeprowadzone zostały przez króla największe chyba w dawnej Polsce inwestycje: budowa ponad 50 zamków obronnych, otoczenie murami blisko 30 miast.

oraz analizę mapy *Polska Kazimierza Wielkiego* ((Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności. Szkoła podstawowa, Nowa Era, Warszawa 2012, s.30) z poleceniem, aby sprawdzili, w jakich miejscowościach wybudowano zamki. Następnie przedstawia uczniom prezentację *Szlak Orlich Gniazd*. Grupy na podstawie zdobytej wiedzy uzupełniają planszę informacjami dotyczącymi działań króla w zakresie wzmocnienia obronności kraju.

- **Gospodarka.** W celu omówienia spraw gospodarczych nauczyciel przeprowadza wspólną analizę mapy *Polska Kazimierza Wielkiego* (Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności. Szkoła podstawowa, Nowa Era, Warszawa 2012, s.30)); pokazuje najważniejsze szlaki handlowe, żupy solne, mennicę krakowską. Następnie przeprowadza analizę źródła nr 5

(Henryk Samsonowicz, Janusz Tazbir *Tysiąclecie dzieje*, Wrocław 2000, s.66):

Reforma monetarna, polegająca na wprowadzeniu „grubego” srebrnego grosza, ustanowienie stałego podatku od ziemi (poradlnego), świadczenia z miast, opłaty celne od mieszczan- wszystko to pozwoliło uzdrowić finanse Korony. Ustawy o żupach solnych (...) ułatwiły czerpanie dochodów z górnictwa.

Nauczyciel wyjaśnia pojęcie żupy solne. Uczniowie pod kierunkiem nauczyciela ustalają zapisy do planszy.

- **Uniwersytet.** Grupy analizują źródło nr 6 (Jerzy Wyrozumski *Kazimierz Wielki*, Wrocław- Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1982, s.196-8) z poleceniem wyszukania informacji: gdzie i kiedy Kazimierz Wielki założył uniwersytet.

Powstanie uniwersytetu krakowskiego przypisać należy niewątpliwie rozsądkowi politycznemu, zapobiegliwości i dalekowzroczności Kazimierza Wielkiego, ale było ono również rezultatem dużego zapotrzebowania społecznego Polski w zakresie oświaty, kultury, znajomości prawa, medycyny itp. Już w XII wieku można zanotować wiele wyjazdów z Polski na studia do Paryża lub Bolonii. W XIII wieku takich migracji było coraz więcej (...).

Dnia 12 V 1364 Kazimierz Wielki wystawił obszerny przywilej założenia uniwersytetu.

Grupy uzupełniają plansze zapisem dotyczącym założenia uniwersytetu w Krakowie w 1364 roku.

- **Zjazd monarchów w Krakowie. Uczta u Wierzyńka.** Nauczyciel odczytuje fragment źródła nr 7 (*Polska Jana Długosza* pod red. Henryka Samsonowicza, Warszawa 1984, s.158-9):

Król polski Kazimierz zaprasza uroczyście, przez specjalnych posłów, sąsiednich królów i książąt, a mianowicie: (...) króla węgierskiego Ludwika,

króla Danii Zygmunta i króla Cypru Piotra, księcia bawarskiego Ottona (...). Królom wyznaczono specjalne mieszkania i sypialnie na zamku królewskim, przybrane wspaniałe purpurą, kobiercami, złotem, szkarłatem i szlachetnymi kamieniami.(...) rajca krakowski Wierzynek, zarządca dóbr królewskich (...) uznał, że i on winien się postawić. Zaprosił na ucztę do swego domu pięciu królów i wszystkich książąt, panów i gości. (...) Przyjął ich wyszukanymi potrawami, nadto każdemu w czasie uczyty ofiarował wspaniałe dary. (...) gdy już zakończono biesiady, które ciągnęły się ponad 20 dni, królowie i książęta, utrwaliwszy między sobą przyjazne stosunki i zawarwszy pod uroczystą przysięgą układ o wieczystym pokoju. Po wzajemnej wymianie darów, dziękując serdecznie i chwalić na wyścigi króla Kazimierza za wyświadczony im zaszczyt i za dary ofiarowane im i ich ludziom, rozjeżdżają się do swoich królestw, księstw i posiadłości.

Ze względu na długość tekstu zaproponowano pytania pomocnicze do analizy tekstu źródłowego:

- a) Kto przybył do Krakowa na zjazd monarchów?
- b) W jaki sposób Wierzynek, jeden z mieszczan krakowskich, ugościł monarchów?
- c) Co zyskało państwo polskie i król Kazimierz Wielki dzięki zjazdowi?

Nauczyciel poleca uczniom zapisanie na planszy ich zdaniem ważnych informacji dotyczących zjazdu monarchów w Krakowie na planszy.

- 2. Grupy umieszczają swoje plansze na tablicy lub rozkładają na podłodze. Nauczyciel poleca uczniom, aby podeszli i zapoznali się z planszami.

III. Podsumowanie

1. Nauczyciel zapisuje na tablicy zdanie *Króla Kazimierza nazwano Wielkim ponieważ....* z poleceniem dokończenia przez każdego ucznia zdania ustnie.

2. Zadanie domowe:

Uzupełnię zapis: *Króla Kazimierza nazwano Wielkim ponieważ....*

Uwagi do realizacji:

1. Przedstawiony scenariusz zajęć oparty jest na analizie i interpretacji źródeł.

Ze względu na wiek uczniów fragmenty źródeł pisanych ograniczono do minimum. Jako źródło kartograficzne zaproponowano analizę mapy *Polska Kazimierza Wielkiego*.

2. Dłuższe fragmenty źródeł odczytuje nauczyciel i analiza odbywa się na forum klasy, wspólnie zaproponowany zostaje też zapis na planszę. Krótsze fragmenty grupy analizują samodzielnie i do ich decyzji należy proponowanie odpowiedniego zapisu lub rysunku na planszę.

3. Lekcja może zostać wzbogacona odpowiednim fragmentem filmu **Nowożytność**.

4. Na lekcji uczniowie pracując w grupach przygotowują planszę dydaktyczną, na której umieszczają najistotniejsze ich zadaniem informacje, które pomogą odpowiedzieć na pytanie, dlaczego króla Kazimierza nazwano Wielkim?

5. Ponieważ plansza ma być dla ucznia rodzajem czytelnej, ale zarazem ciekawej notatki warto zachęcić uczniów, aby wykorzystali swoją

kreatywność. Na planszy mogą pojawić się rysunki, wypowiedzi króla umieszczone w tzw. dymkach itp.

6. Pomimo tego, że grupa pracuje z jednym zestawem źródeł, warto zadbać o to, aby każdy uczeń w grupie miał swój egzemplarz tekstów źródłowych. Członkowie grup podejmują decyzję, czy teksty zostaną odczytane na głos, czy każdy uczeń przeczyta tekst samodzielnie, a następnie grupa wspólnie przygotowuje zapis na planszę.
7. Część podsumowująca i zadanie domowe zostało zaplanowane w ten sposób, aby uczniowie zastanowili się nad tym, czy król Kazimierz Wielki zasłużył na przydomek Wielki.
8. Do zajęć należy przygotować: wydrukowane zestawy źródeł dla grup, duże arkusze papieru, markery oraz atlasy historyczne.

Załącznik nr 1 (zestaw źródeł dla grup)

- *mapa Polska Kazimierza Wielkiego Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności. Szkoła podstawowa, Nowa Era, Warszawa 2012, s. 30*
- tekst źródłowy nr 1:

Trzeba przyznać, że istnieją pełne podstawy do traktowania Kazimierza w sposób szczególny. Odziedziczył słabe, małe, zniszczone najazdami sąsiadów państewko, będące w stanie wojny z silniejszymi sąsiadami. W ciągu blisko czterdziestu lat swego panowania odzyskał Kujawy i przygraniczne tereny Wielkopolski, włączył do swych dzierżaw część ziem mazowieckich i – co miało dalekosiężne skutki- Ruś Halicko-Włodzimierską, powiększając obszar Polski o jedną trzecią.

- tekst źródłowy nr 2:

Królestwa swego dzielnie bronił. Krzyżacy bowiem, widząc jego potęgę i przedsiębiorczość, ziemie kujawską i dobrzyńską, które zajęli za czasów jego ojca, na powrót mu oddali i zawarli z nim pokój wieczysty.(...)

➤ tekst źródłowy nr 3:

Za jego panowania nie spotykanego wcześniej ani później rozmachu nabrała akcja lokacyjna. Około 100 miast i ponad 1000 wsi zostało zorganizowanych według zasad prawa niemieckiego.

➤ tekst źródłowy nr 4:

Wzrosło bezpieczeństwo kraju, przeprowadzone zostały przez króla największe chyba w dawnej Polsce inwestycje: budowa ponad 50 zamków obronnych, otoczenie murami blisko 30 miast.

➤ tekst źródłowy nr 5:

Reforma monetarna, polegająca na wprowadzeniu „grubego” srebrnego grosza, ustanowienie stałego podatku od ziemi (poradlnego), świadczenia z miast, opłaty celne od mieszczan- wszystko to pozwoliło uzdrowić finanse Korony. Ustawy o żupach solnych (...) ułatwiły czerpanie dochodów z górnictwa.

➤ tekst źródłowy nr 6:

Powstanie uniwersytetu krakowskiego przypisać należy niewątpliwie rozsądkowi politycznemu, zapobiegliwości i dalekowzroczności Kazimierza Wielkiego, ale było ono również rezultatem dużego zapotrzebowania społecznego Polski w zakresie oświaty, kultury, znajomości prawa, medycyny itp. Już w XII wieku można zanotować wiele wyjazdów z Polski na studia do Paryża lub Bolonii. W XIII wieku takich migracji było coraz więcej.(...) Dnia 12 V 1364 Kazimierz Wielki wystawił obszerny przywilej założenia uniwersytetu.

➤ tekst źródłowy nr 7:

Król polski Kazimierz zaprasza uroczyście, przez specjalnych postów, sąsiednich królów i książąt, a mianowicie: (...) króla węgierskiego Ludwika, króla Danii Zygmunta i króla Cypru Piotra, księcia bawarskiego Ottona (...). Królom wyznaczono specjalne mieszkania i sypialnie na zamku królewskim, przybrane wspaniałe purpurą, kobiercami, złotem, szkarłatem i szlachetnymi kamieniami.(...) rajca krakowski Wierzynek, zarządca dóbr królewskich (...) uznał, że i on winien się postawić. Zaprosił na ucztę do swego domu pięciu królów i wszystkich książąt, panów i gości. (...) Przyjął ich wyszukanymi potrawami, nadto każdemu w czasie uczyty ofiarował wspaniałe dary. (...) gdy już zakończono biesiady, które ciągnęły się ponad 20 dni, królowie i książęta, utrwaliwszy między sobą przyjazne stosunki i zawarwszy pod uroczystą przysięgą układ o wieczystym pokoju. Po wzajemnej wymianie darów, dziękując serdecznie i chwalić na wyścigi króla Kazimierza za wyświadczony im zaszczyt i za dary ofiarowane im i ich ludziom, rozjeżdżają się do swoich królestw, księstw i posiadłości.

Załącznik nr 2 (zestaw źródeł dla nauczyciela)**Zestaw źródeł :**

Polityka zagraniczna:

- *mapa Polska Kazimierza Wielkiego Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności. Szkoła podstawowa, Nowa Era, Warszawa 2012, s. 30*
- *tekst źródłowy nr 1: Henryk Samsonowicz, Janusz Tazbir, Tysiącletnie dzieje, Wrocław 2000, s.65*

Trzeba przyznać, że istnieją pełne podstawy do traktowania Kazimierza w sposób szczególny. Odziedziczył słabe, małe, zniszczone najazdami sąsiadów państewko, będące w stanie wojny z silniejszymi sąsiadami. W ciągu blisko czterdziestu lat swego panowania odzyskał Kujawy i przygraniczne tereny Wielkopolski, włączył do swych dzierżaw część ziem mazowieckich i – co miało dalekosiężne skutki- Ruś Halicko-Włodzimierską, powiększając obszar Polski o jedną trzecią.

- *tekst źródłowy nr 2: Kronika Jan z Czarnekowa:*

Królestwa swego dzielnie bronił. Krzyżacy bowiem, widząc jego potęgę i przedsiębiorczość, ziemie kujawską i dobrzyńską, które zajęli za czasów jego ojca, na powrót mu oddali i zawarli z nim pokój wieczysty.(...)

Zakładanie nowych wsi i miast:

- *tekst źródłowy nr 3: Henryk Samsonowicz, Janusz Tazbir, Tysiącletnie dzieje, Wrocław 2000, s.65*

Za jego panowania nie spotykanego wcześniej ani później rozmachu nabrała akcja lokacyjna. Około 100 miast i ponad 1000 wsi zostało zorganizowanych według zasad prawa niemieckiego.

Obronność:

- mapa Polska Kazimierza Wielkiego (*Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności. Szkoła podstawowa, Nowa Era, Warszawa 2012, s.30*)

- tekst źródłowy nr 4: Henryk Samsonowicz , Janusz Tazbir *Tysiąclecie dzieje,*

Wzrosło bezpieczeństwo kraju, przeprowadzone zostały przez króla największe chyba w dawnej Polsce inwestycje: budowa ponad 50 zamków obronnych, otoczenie murami blisko 30 miast.

Gospodarka

- mapa Gospodarka Polski w XIV wieku *Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności. Gimnazjum, Nowa Era Warszawa 2016, s.37,*

- tekst źródłowy nr 5: Henryk Samsonowicz , Janusz Tazbir *Tysiąclecie dzieje, Wrocław 2000, s.66*

Reforma monetarna, polegająca na wprowadzeniu „grubego” srebrnego grosza, ustanowienie stałego podatku od ziemi (poradlnego), świadczenia z miast, opłaty celne od mieszczan- wszystko to pozwoliło uzdrowić finanse Korony. Ustawy o żupach solnych (...) ułatwiły czerpanie dochodów z górnictwa.

Uniwersytet:

- tekst źródłowy nr 6: Jerzy Wyrozumski *Kazimierz Wielki, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1982, s.196-8*

Powstanie uniwersytetu krakowskiego przypisać należy niewątpliwie rozsądkowi politycznemu, zapobiegliwości i dalekowzroczności Kazimierza Wielkiego, ale było ono również rezultatem dużego zapotrzebowania społecznego Polski w zakresie oświaty, kultury, znajomości prawa, medycyny itp. Już w XII wieku można zanotować

wiele wyjazdów z Polski na studia do Paryża lub Bolonii. W XIII wieku takich migracji było coraz więcej.(...) Dnia 12 V 1364 Kazimierz Wielki wystawił obszerny przywilej założenia uniwersytetu.

Zjazd monarchów w Krakowie i uczta u Wierzyńka

- tekst źródłowy nr 7: Polska Jana Długosza pod red. Henryka Samsonowicza, Warszawa 1984, s.158-9

Król polski Kazimierz zaprasza uroczyście, przez specjalnych posłów, sąsiednich królów i książąt, a mianowicie: (...) króla węgierskiego Ludwika, króla Danii Zygmunta i króla Cypru Piotra, księcia bawarskiego Ottona (...). Królom wyznaczono specjalne mieszkania i sypialnie na zamku królewskim, przybrane wspaniałe purpurą, kobiercami, złotem, szkarłatem i szlachetnymi kamieniami.(...) rajca krakowski Wierzynek, zarządca dóbr królewskich (...) uznał, że i on winien się postawić. Zaprosił na ucztę do swego domu pięciu królów i wszystkich książąt, panów i gości. (...) Przyjął ich wyszukanyimi potrawami, nadto każdemu w czasie uczyty ofiarował wspaniałe dary. (...) gdy już zakończono biesiady, które ciągnęły się ponad 20 dni, królowie i książęta, utrwaliwszy między sobą przyjazne stosunki i zawarwszy pod uroczystą przysięgą układ o wieczystym pokoju. Po wzajemnej wymianie darów, dziękując serdecznie i chwalić na wyścigi króla Kazimierza za wyświadczony im zaszczyt i za dary ofiarowane im i ich ludziom, rozjeżdżają się do swoich królestw, księstw i posiadłości.

